
Marjan MALEŠIČ*

METODE IN OBLIKE NENASILNEGA ODPORA MED VOJNO V UKRAJINI**1

Povzetek. Oboroženi spopadi potekajo ob uporabi nasilnih in nenasilnih sredstev in metod. Velik del medijev in analitikov rusko agresijo na Ukrajino spremlja predvsem v luči vojaškega, nasilnega delovanja sovražnih strani, medtem ko je nenasilna sestavina odpora, ki jo izvajajo civilna družba in državne institucije, zaznana le v manjši meri. Ukrajinska stran kombinira uporabo vojaške obrambe in nenasilnih akcij, ki potekajo na številnih družbenih področjih, ob uporabi različnih metod in z večstranskimi splošnimi pozitivnimi učinki. Med zadnjimi lahko izpostavimo zavračanje ruskega narativa o "osvobajanju" Ukrajine, zbijanje morale sovražnih vojakov, oviranje doseganja vojaških in političnih ciljev agresorja, oteževanje vzpostavitev okupacijske oblasti, zaščito različnih kategorij ukrajinskega prebivalstva, krepitev lokalnih oblasti ter volje do odpora, socialne kohezije in odpornosti skupnosti.

Ključni pojmi: vojna, nenasilje, civilna družba, državljanska obramba, nenasilni odpor.

UVOD

Vsesplošna agresija Ruske federacije na Ukrajino se je začela 24. februarja 2022.² Gre za imperialistično vojno Ruske federacije proti Ukrajini, za nostalgичno projekcijo moči in poskus oblikovanja "ruskega sveta", z željo po nezakonitem podrejanju druge države in prilaščanju njenega ozemlja, pridobivanja

* Dr. Marjan Malešič, redni profesor, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija, marjan.malesic@fdv.uni-lj.si.

** Izvirni znanstveni članek.
DOI: 10.51936/tip.62.3.505

¹ Članek je rezultat raziskovanja v okviru NRP Obramboslovje (P5-0206), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

² Teorija in praksa je v letih 2024 in 2025 objavila tri članke, ki so se nanašali na vojno v Ukrajini. Prvi se je ukvarjal s pravno ureditvijo trgovine z ljudmi, pred katero je vojna v Ukrajini postavila nove izzive (Banič 2024), drugi je proučeval odnos Slovenije do vojne v Ukrajini skozi prizmo političnih ideologij, javnega mnenja in stroškov politike (Lovec 2025), tretji pa je naslovlj doktrini kibernetkega vojskovanja Ruske federacije in Ukrajine (Rebrica in Prebilič 2025).

ekonomskih koristi in povečevanja političnega vpliva v regiji.³ Agresija je bila vsaj delno spodbujena z različnimi zgodovinskimi miti,⁴ pa tudi s paranojo pred Zahodom in z željo po maščevanju zaradi geopolitičnega poraza ZSSR v hladni vojni in Ruske federacije neposredno po njej. To je geopolitična vojna, saj ruske oborožene sile, skupaj z zavezniki in plačanci različnih vrst, napadajo in uničujejo tudi mesta in pokrajine s pretežno rusko govorečim prebivalstvom, tako da je ruski argument o zaščiti sonarodnjakov v Ukrajini sporen. Z vidika Ukrajine je to vojna proti agresiji, torej obrambna vojna, ki jo lahko uvrstimo v kategorijo "pravične vojne". V obrambnem naporu Ukrajino – skladno z Ustanovno listino Organizacije združenih narodov – podpira večina zahodnih držav, ki ji zagotavljajo vojaško, logistično, ekonomsko, finančno, politično, diplomatsko, pravno in humanitarno pomoč.

Vojno v Ukrajini velik del medijev in analitikov spremlja predvsem skozi prizmo oboroženega boja, torej dogajanja na fronti in v njenem neposrednem zaledju. Vojne pa vključujejo nasilno in nenasilno razsežnost, pri čemer se uporabljajo vojaške, politične, ekonomske, socialne in psihološke metode. Tako so se v razpravo o ukrajinski vojni vključili tudi analitiki, ki opozarjajo, da ta vojna ne vključuje zgolj nasilnih, temveč tudi nenasilne oblike odpora agresiji, ki jih večinoma izvaja ukrajinska civilna družba, deloma pa tudi državne institucije. In to je predmet naše analize.

Proučili bomo metode in oblike nenasilnega delovanja, ki jih prakticirajo ukrajinske institucije, civilna družba in posamezniki. Namen analize je identificirati različne metode in oblike nenasilnega odpora, jih presoditi v luči teorije nenasilnega boja in jih klasificirati. V izhodišče analize postavljamo naslednja raziskovalna vprašanja: 1. ali je nenasilni odpor, tako kot predlagajo nekateri teoretiki, lahko alternativa konvencionalnemu načinu vojskovanja, ali pa je bolj njegova smiselna dopolnitev, 2. kdo so glavni akterji izvajanja nenasilnega odpora ter 3. v kolikšni meri lahko nenasilne metode in oblike delovanja ukrajinske družbe prispevajo k celokupnemu obrambnemu naporu? Ob iskanju odgovorov na raziskovalna vprašanja bomo najprej kronološko predstavili ključne ideje in koncepte znanih in pogosto citiranih "pragmatičnih" teoretikov nenasilne obrambe, nato bomo izvedli sekundarno analizo raziskovalnih poročil, zapisov pričevalcev vojne v Ukrajini, videogradiv, medijskih poročil ter drugega dostopnega gradiva o nenasilnem boju ukrajinske države in ljudstva proti ruski agresiji v obdobju od februarja 2022 do decembra 2024, pri čemer se bomo s pomočjo brskanja po svetovnem spletu oprli na nepristranske zahodne vire. Uporabljene

³ Timofej Sergejcev, ruski politični filozof in režiser, je v članku o vojni v Ukrajini, objavljenem v RIA Novosti (ruska državna tiskovna agencija) 3. aprila 2022, med drugim zapisal, da je treba z vojaško silo uničiti vse "nacistične", ki so prišli za orožje, likvidirati del Ukrajincev z izvajanjem množične represije nad celotnim prebivalstvom, prepovedati ukrajinski jezik in kulturo, uvesti strogo cenzuro, uničiti vse ukrajinske učbenike in nasploh vse ukrajinsko ter reeducirati vse segmente družbe, kjer je veljala ukrajinska kultura.

⁴ Gl. Cvijanović, Shymkevych in Omelchenko, 2024.

metode in oblike nenasilne obrambe in boja bomo klasificirali. Na koncu bomo primerjali teoretična izhodišča o nenasilnem odporu s praktičnimi spoznanji, ki jih prinaša vojna v Ukrajini, ter izpostavili dejavnike, ki vplivajo na uspešnost nenasilnega odpora v primeru agresije.

Ta članek ima določene omejitve. Gre za sekundarno analizo, kar pomeni, da se avtor v empiričnem delu članka opira na rezultate drugih raziskovalcev. Ti v svojih analizah izhajajo iz različnih teoretičnih predpostavk, uporabljajo različne metode, postavijo specifične časovne in geografske okvire, kar pomeni, da zgolj delno zajamejo realnost vojne v Ukrajini. Omejitev je tudi v nedostopnosti nekaterih podatkov ali njihovem prekrivanju ter ponavljanju istih dejstev v različnih virih, kar onemogoča verodostojno kvantitativno analizo.

TEORIJA NENASILNEGA ODPORA

Teorija nenasilnega odpora je zelo obsežna in razvejana, zato smo za potrebe našega članka prisiljeni zgolj izluščiti nekaj ključnih teoretičnih nastavkov, pri čemer bomo najprej povzeli splošna in bolj ali manj skupna izhodišča, zatem pa nanizali specifične poudarke različnih avtorjev, ki so pomembni gradniki teorije nenasilnega odpora.

Izhajamo iz predpostavke, da je mogoče nenasilno misel v splošnem uvrstiti v tri kategorije, in sicer pacifistično, idealistično in pragmatično nenasilje. Prvi dve imata izrazite ideološke in religiozne konotacije, nas pa bo zanimala predvsem tretja, ki nenasilje razume kot obliko moči, ki jo je mogoče uporabiti v realnih družbenih in političnih procesih ter tako uresničiti določene cilje različnih entitet, ki nenasilne metode delovanja uporabljajo v naslednjih razmerah: v vojni, celo v razmerah okupacije, v totalitarnih oziroma avtoritarnih režimih in tudi v demokratičnih političnih sistemih. V luči dogajanja v Ukrajini nas bo zanimalo nenasilje v vojni in v razmerah okupacije.

Splošna izhodišča koncepta nenasilnega odpora⁵ nakažejo, da je tradicionalni koncept nacionalne varnosti pretirano oprt na oborožene sile in v nekaterih državah tudi na jedrsko oborožitev. Hkrati je nenasilni koncept kritičen do zgodovinopisja, ki precenjuje zgodovinsko vlogo nasilja pri doseganju družbenih sprememb. Poudarja, da je obramba vojaško napadene države cilj, ki se ne izvaja zgolj na nasilen, vojaški način, temveč tudi na nenasilen, nevojaški način. Cilj agresije je obvladovanje žrtve, temu cilju pa se lahko upremo na različne načine. Kadar se uporabljajo nenasilna sredstva, je namreč obramba koncipirana tako, da ne uniči družbe, ki se brani. Nenasilno delovanje v oboroženem spopadu ali drugem konfliktu ima stvaren vpliv na potek dogodkov in nima takih pomanjkljivosti kot nasilje. Iz izhodišč koncepta je razbrati, da njegovi

⁵ Poimenovanje koncepta je različno, na primer državljanska obramba (ang. *civilian-based defence*), nenasilna obramba (ang. *non-violent defence*), nenasilni odpor (ang. *non-violent resistance*, fr. *la resistance non-violente*), družbena obramba (ang. *social defence*, nem. *soziale verteidigung*), nenasilna civilna obramba (ang. *nonviolent civil defence*), nenasilni civilni odpor (ang. *nonviolent civil resistance*) in nenasilne sankcije (ang. *non-violent sanctions*).

zagovorniki predlagajo državljansko (nenasilno) obrambo kot alternativo obstoječim nacionalnovarnostnim sistemom.⁶

Sharp (1985) k splošnim izhodiščem doda nekaj poudarkov. Najprej opredeli "državljansko (nenasilno) obrambo" kot aplikacijo nenasilne akcije na probleme nacionalne varnosti. Razume jo kot sistem nenasilnih akcij, ki bi lahko nadomestil vojaško obrambo države, saj gre za obliko izražanja moči. Strinja se, da vsaka družba potrebuje varnostno politiko in določen tip oborožitvenega sistema, vendar ne nujno vojaškega, saj spopad poteka na različnih družbenih področjih (vojaškem, ekonomskem, političnem, ideološkem, kulturnem, izobraževalnem, pravosodnem ...). Sharp (ibid.) se zavzema za to, da se družbe za nenasilno delovanje organizirajo, pripravljajo, načrtujejo, opremijo in urijo.⁷ Uspeh nenasilnega koncepta je verjetnejši, če je družba homogena ter v njej ni velikih socialnih razlik, diskriminacije in marginalizacije različnih skupin in posameznikov. Sharp (1990) poudari, da gre pri "državljanski obrambi" za obrambo, ki jo izvajajo civilisti (in ne vojaki), s civilnimi (in ne vojaškimi) sredstvi boja ter z nenasilnimi (in ne nasilnimi) metodami.

Klumper (cit. po Schmid 1985, 375–77) je razmišljal o obrambi, ki jo izvaja civilna družba, kot podsistemu "državljanske obrambe", ki sobiva z vojaško obrambo in je del sistema totalne obrambe. Namesto bojevanja s sovražnikom bi bila naloga državljanske obrambe zaščita prebivalstva pred negativnimi posledicami agresije in obstrukcija sovražnikovih poskusov, da bi pridobil ideološki, socialni in ekonomski nadzor nad napadeno družbo. Državljanska obramba bi krepila moralo in voljo prebivalstva do odpora ter preprečevala zastraševanje in izčrpavanje s strani agresorja, ščitila bi ljudi in jih varovala pred represijo, zagotavljala bi pomoč pri preskrbi s hrano, obleko, zdravili in zaklonišči, skrbela za informacijsko in logistično podporo tistim, ki želijo sodelovati v odporu. Organizirala bi operativno jedro odpora, ki bi sovražniku preprečevalo, da bi prevzel politični nadzor v državi. Tudi Klumper (ibid.) meni, da bi se moral sistem državljanske obrambe pripraviti na svoje delovanje in ozavestiti prebivalstvo, da je nevojaški odpor agresiji tako legitimen kot možen.

Mellon, Muller in Semelin (1985) "nenasilni odpor" definirajo kot obrambno politiko civilne družbe, ki kombinira zavračanje sodelovanja in spoprijemanje z nasprotnikom. Usmerjena je proti vojaški agresiji ter je, podobno kot predlagata Sharp in Klumper, organizirana, načrtovana in pripravljena obrambna dejavnost. Menijo, da vložek spopada ni ozemlje, temveč obvladovanje civilne družbe in političnega prostora. Zavzetje ozemlja po njihovem mnenju še nič ne pomeni, če nasprotnik ne obvladuje družbe in politike. S silo po njihovem mnenju ni

⁶ Na najsplošnejši ravni najde koncept nenasilne obrambe oporo v Seviljski izjavi o nasilju, ki pravi, da nasilje (vojna) ni nekaj, kar bi bilo intrinzičen del človekove narave, temveč je posledica človekove socializacije. In tako kot socializiramo ljudi za vojno, bi jih lahko tudi za mir (The Seville Statement on Violence, 1989).

⁷ Zgodovinska izkušnja ponuja veliko primerov spontanega nenasilnega odpora, tu pa gre za vnaprej organizirano, načrtovano in pripravljeno dejavnost.

mogoče vladati, če državljanke in državljani izvajajo nepokorščino. Tudi francoski avtorji se zavedajo pomena solidarnosti in odgovornosti v družbi kot veznega tkiva pri afirmaciji nenasilnega odpora.

Gross in Kinkelbur (1991) menita, da nenasilna "družbena obramba" pomeni obrambo demokratičnih, socialnih in miroljubnih pridobitev, procesov in projektov pred nasilnim posegom z različnih strani. Razpravljata o svetovni notranji politiki, ki naj se razvija v smeri družbe, ki bo znala živeti brez oborožene sile. Dodajata tudi kulturni moment, saj predlagata osvoboditev ljudi od lastne kulture vojne in zagovarjata vzpostavitev mirovnega sporazumevanja. Avtorja torej družbeno obrambo povezujeta z demilitarizacijo, demokracijo in kulturo nenasilja.

Ackerman in Kruegler (1994) v svojem pristopu zagovarjata izogibanje konfliktu in njegovo kreativno reševanje, hkrati pa opozarjata na pomen nenasilnega boja v konfliktu, ko do njega pride. Nenasilna akcija bi morala po njunem mnenju imeti jasno politiko (cilji, stroški, rezultat, kdaj začeti oziroma končati konflikt), strategijo (uresničevanje ciljev in njihovo prilagajanje realnemu življenju, koordiniranje virov in akcij) in taktiko (odločitve, ki usmerjajo vedenje do nasprotnika v konkretnih in specifičnih spopadih). Ključna metoda, ki v konfliktu služi kot instrument moči, so "nenasilne sankcije", katerih cilj je izvajanje pritiska na nasprotnika prek mobilizacije socialne, ekonomske in politične moči, brez ubijanja ali uporabe drugačnega fizičnega nasilja proti nasprotniku. Sankcije v tem primeru ne pomenijo zgolj diplomatskih ali ekonomskih sankcij proti določeni državi, temveč so zamišljene bolj radikalno ter vključujejo neposredne metode kaznovanja in preprečevanja, ki jih ima nenasilni protagonist na voljo.

Ackerman in Kruegler (ibid.) sta razvila tri skupine načel delovanja pri izvajanju nenasilnih akcij: načela razvoja, angažiranja in pojmovanja. Načela razvoja zahtevajo od protagonistov, da oblikujejo funkcionalne cilje, razvijejo organizacijsko moč, zagotovijo dostop do ključnih materialnih virov, poskrbijo za pridobivanje zunanje pomoči in razširijo nabor nenasilnih sankcij. Načela angažiranja napotijo na napad na sovražnikovo strategijo utrjevanja nadzora, zmanjševanje vpliva njegovih nasilnih orožij, ločevanje od pričakovanih temeljev njegove podpore in ohranjanje nenasilne discipline. Načela pojmovanja svetujejo presojo dogodkov in izbor v luči strateškega odločanja, prilagajanje ofenzivnih in defenzivnih operacij skladno z relativno ranljivostjo nasprotnika ter vzdrževanje kontinuitete med nenasilnimi sankcijami, mehanizmi, instrumenti in cilji.

Clark (2000) je postavil vrsto predpogojev, ki morajo biti izpolnjeni, da bi bila lahko "družbena obramba" uspešna, in sicer njeni nosilci morajo poznati temeljna načela nenasilnega odpora ter morajo biti pripravljeni ta načela uporabiti v praksi, biti morajo neodvisni glede veščin in virov za obrambo, sposobni komunicirati z lastno bazo, s tretjo stranjo in z agresorjevo javnostjo. Pomaga tudi, če v družbi obstajata tradicija demokratične dejavnosti ter informirana in politično zavedna javnost. Ponujen mora biti družbeni sistem, ki je bolj legitim od napadalčevega. Uspeh bo večji, če se v državi ohranja družbena kohezija ter če je agresor odvisen v ekonomskem, socialnem in administrativnem smislu.

Uspeh je odvisen tudi od sposobnosti vzpostavitve stika z agresorjem, od podpore javnega mnenja, drugih držav in mednarodnih organizacij ter če sovražnik ne deluje fanatično ali celo nerazumno. Sharp (2011) pa je predvideval, da je treba za uspešno nenasilno akcijo proti vsiljivcu izpolniti štiri glavne naloge, in sicer okrepiti zatirano prebivalstvo v njegovi odločenosti, samozaupanju in odpor- niških veščinah, okrepiti neodvisne družbene skupine in institucije, oblikova- ti močno notranjo odporiško silo ter oblikovati osvobodilno veliko strategijo (ang. *grand strategy*) in jo večje uresničevati.

Beer (2021) izpostavi, da je cilj nenasilja izvajati vpliv, ne da bi grozili s silo ali jo uporabili, na nasprotnikove akcije, njegovo moralo in psihološko stanje, da bi spremenili njegovo zaznavo konflikta, se z njim zbližali in ga prepričali, da položi orožje. Po njegovem mnenju je uspešnost nenasilne akcije odvisna od ohranjanja njene dinamike in zavračanja oboroženega odpora. Beer (ibid.) izhaja iz predpostavke, da je pri spodkopavanju sovražnikovih temeljev oblasti, ki ga prisilijo v pogajanja ali umik, nenasilje učinkovitejše od nasilja. Ne gre pa pri nenasilju zgolj za premagovanje sovražnika, temveč tudi za zaščito civilistov in obrambo skupnosti.

Beer (cit. po Daza Sierra 2022) dodaja, da je za razumevanje nenasilnega de- lovanja družbe pomembno izpostaviti predvsem akcije kulturnega odpora, kot so umetniški in literarni izraz, na primer murali, karikature, logi, stripi, glasba, kiparstvo, kino, dokumentarni filmi, mirovni prostori, gverilsko in nevidno gle- dališče, poezija, pamfleti in publikacije.⁸ Beer (ibid.) ocenjuje, da so pomembne tudi akcije zavzemanja za človekove pravice in spoštovanje mednarodnega pra- va, še zlasti prek identificiranja njegovih preštevilnih kršitev. Naprej, pozornost je treba posvetiti civilnemu odporu, ki ga izvajajo ženske⁹ in manjšine LGBTQ+, ki so inovativne pri vzpostavljanju horizontalnih mrež, ohranjanju nenasilne di- scipline in izvajanju državljanske nepokorščine. In ne nazadnje, tradicionalne nenasilne akcije naj se dopolnjujejo z učinki novih tehnologij, vključno z nepo- srednimi prenosi akcij, vplivnimi sporočili, vplivom na internetne brskalnike, oblikovanjem zemljevidov nenasilnih akcij in QR-kodami.

METODE NENASILNE AKCIJE

Ackerman in Kruegler (1994) poročata, da je bil v večini znanih primerov nenasilni boj motiviran z željo poraziti nasprotnika s sredstvi, ki bodo naju- činkovitejša in bodo povzročila najmanj škode. Da bi dosegli jasno oblikovane strateške cilje, predlagata skrben izbor metod in oblik, pri čemer se zgledujeta po Sharpu (1985), ki je predstavil okoli dvesto oblik nenasilnega delovanja, jih klasificiral v metode ter jih apliciral na različna področja obrambe in odpora. V Tabeli 1 predstavljamo metode in izbrane temeljne oblike nenasilnega delovanja.

⁸ O jeziku kot orožju razpravlja Fill (2022).

⁹ O vlogi žensk v vojni razpravlja Chrystal (2020), o vlogi žensk v ljudskem protestu pa Cohn Jr. (2022).

Tabela 1: METODE IN OBLIKE NENASILNEGA DELOVANJA

METODE	OBLIKE
Nenasilni protest in prepričevanje	Formalne izjave, simbolna politična dejanja, pritisk na posameznike, drama in glasba, procesije, čaščenje mrtvih, javna zborovanja (protesti, demonstracije)
Družbeno nesodelovanje	Ignoriranje dogodkov, običajev, institucij, umik iz družbenega sistema
Ekonomsko nesodelovanje	Bojkot, stavka
Politično nesodelovanje	Zavračanje oblasti, nesodelovanje, nelojalnost, akcija vladnega osebja doma in v tujini
Nenasilna intervencija	Psihična – gladovna stavka; fizična – zavzetje prostorov; družbena – novi vzorci delovanja; ekonomska – nenasilno zavzemanje dobrin; politična – preobremenjevanje administrativnih sistemov in državljanska nepokorščina.

Vir: Ackerman in Kruegler (1994); Sharp (1985).

Nekatere od navedenih metod in oblik so odkrite in spontane, druge zahtevajo organizirano vodenje, urjenje in usmerjanje, nekatere imajo vojaške učinke, druge so usmerjene na civilno administracijo oziroma vlado, nekatere zahtevajo množično participacijo ljudi, druge je mogoče izvajati le konspirativno, ob uporabi dobro izurjenih posameznikov.

NENASILNI ODPOR NEPOSREDNO PRED VSESPLOŠNO RUSKO INVAZIJO NA UKRAJINO

Daza Sierra (2022) je poročal, da ima ukrajinska družba zaradi otomanske, avstro-ogrske in sovjetske nadvlade bogato zgodovino nenasilnega civilnega odpora. V novejšem času je ukrajinska civilna družba številne oblike nenasilnega protesta in odpora uporabila že pred vsesplošno agresijo Ruske federacije na državo. Omenimo lahko primer oranžne revolucije leta 2004, še zlasti pa protest v Kijevu in drugih ukrajinskih mestih, ki je potekal od novembra 2013 do februarja 2014. Izpostavljamo tudi nenasilno delovanje civilne družbe na Krimu po ruski okupaciji in aneksiji polotoka marca 2014 ter nenasilno delovanje akterjev v regijah Doneck in Lugansk marca in aprila 2014 kot odzivu na dogajanje na Krimu.

Duvall, Ackerman in Bartkowski (2014) so poročali, da je bil 88-dnevni protest v letih 2013–14 v Kijevu manifestacija nenasilnega odpora. Televizijske kamere so pretežno prikazovale prizore nasilja, vendar je bil celoten napor primarno posvečen uporabi zelo različnih nenasilnih metod in taktik. Odprta univerza Majdan je organizirala na stotine predavanj in razprav, da bi obveščala in izobraževala ljudi, odvetniki so pomagali pridržanim aktivistom, ljudje so za protestnike zbirali denar, hrano, obleke, odeje in šotore. Na kraju samem so bile organizirane ambulate in ljudske kuhinje, v katerih je delovalo na stotine

prostovoljcev. Z namenom odpora so akterji uporabljali glasbo, še zlasti pogosto petje državne himne. Čeprav je bil v središču medijske pozornosti Kijev, so se protestniki zbirali in nenasilno protestirali tudi v drugih mestih po državi, in sicer študentje, intelektualci, strokovnjaki, delavci, med njimi so bili ateisti, kato-liki, pravoslavci in judje.

Taktike pa so se s časom tudi spreminjale, in tako je bil sprožen bojkot proizvodov in gospodarskih družb, katerih lastniki so bili tesno povezani z oligarhi, ki so podpirali tedanjega ukrajinskega predsednika Viktorja Janukoviča in poslance v parlamentu iz njegove stranke. Na policijsko nasilje so se ljudje spontano odzvali in protestirali v še večjem številu. Prvo nasilno dejanje protestnikov naj bi se pripetilo 16. januarja 2014, ko so na zaostrovanje policijskega nasilja radikalni aktivisti skupine "Right Sector" na policijski tovornjak vrgli molotovko in ga zažgali. Tri dni pozneje so prvi protestniki umrli, ker je policija uporabila strelno orožje. Še tri dni zatem so oblasti ugrabile in mučile vodjo protestov. Na obeh straneh se je začelo nasilje samoustvarjati¹⁰.

Nekateri protestniki so se priklenili na železniške tire in s tem preprečili prevoz okoli petsto pripadnikov varnostnih sil, ki so jih oblasti iz drugih delov Ukrajine poslale v Kijev (Duvall, Ackerman in Bartkowski 2014). Oblasti so imele svoje plačance, ki so se pomešali med protestnike, ti pa so jih odkrivali in razkrinkali. Prebivalci mesta so organizirali straže, da bi zmanjšali vpliv teh plačancev. Protestniki so sčasoma začeli prevzemati nadzor ter zasedati vladna poslopja v Kijevu in drugih regijah. Ta poslopja so zaščitili z barikadami, kar je preprečevalo oblastem njihovo ponovno zavzetje. Naprej, več kot tisoč avtomobilov je z vožnjo po mestu omogočalo prevoze protestnikov, preprečevalo nasilje in radikalizacijo, hkrati pa so vozniki poročali vodstvu protesta o premikih varnostnih sil in vladnih plačancev. Avtomobile so uporabljali tudi za blokade premika varnostnih sil. Protestu so se pridružili nekateri vladni uradniki, guvernerji in župani, ki so prostovoljno odstopili s svojih položajev. Generali ukrajinskih oboroženih sil se niso želeli vmešavati v notranji konflikt, čeprav si je predsednik Janukovič želel zagotoviti njihovo popolno lojalnost, kar naj bi dosegel z izjavo o lojalnosti, ki naj bi jo podpisali vsi oficirji, v nasprotnem so bili odpuščeni ali so morali odstopiti s položajev. Načelnika generalštaba ukrajinske vojske je predsednik Janukovič 19. februarja 2014 odstavil.

Omeniti je treba tudi nenasilno delovanje prebivalcev Krima, ki so se uprli postopni ruski okupaciji in poznejši aneksiji polotoka, ki je bila formalno izvedena 18. marca 2014 v Moskvi. Nenasilno nasprotovanje ruskim načrtom se je začelo z velikim zborovanjem krimskih Tatarov in proukrajinskih aktivistov 26. februarja 2014. Veliko protestnikov je bilo pozneje žrtev hude represije okupacijskih oblasti na Krimu, ki so izvajale aretacije, obsodbe na nenormalno visoke zaporne kazni, mučenja in uboje (10 Years of Annexation, 2025). Številni prebivalci

¹⁰ Med 18. in 20. februarjem 2014 je bilo na kijevskem trgu Majdan ubitih skoraj sto protestnikov, in sicer v splošni t. i. "protiteroristični operaciji", ki so jo proti njim sprožile oblasti.

Krima so bili obsojeni zaradi domnevnega vohunjenja, izdaje ali terorizma. Ljudi so okupacijske oblasti kaznovale zaradi proukrajinskih stališč, svobodo izražanja so prepovedale in kaznovale, izvajale so pritisk na cerkvene institucije, pravnike, borce za človekove pravice, izvajale so prisilno mobilizacijo prebivalcev, še posebej mladih krimskih Tatarov, v rusko vojsko, spodbujale so militarizacijo izobraževanja, uničevale so krimsko kulturno dediščino, preprečevale obhajanje tradicionalnih praznikov ipd. Nenasilni boj se je kljub temu nadaljeval v številnih oblikah. Pogosto je bilo izobešanje ukrajinskih zastav in drugih simbolov na javnih mestih, značilno je bilo podtalno politično delovanje aktivistov, dogajale so se blokade prometnic, javno izražanje nasprotovanja okupaciji, organizirali so pravno pomoč obtožencem in podpirali njihove družine, ščitili so kulturno dediščino, častili krimske umetnike, omogočili delovanje krimskih kulturnikov, organizirali alternativno poučevanje otrok ipd. (Aliev 2025).

Nenasilje so spremljala tudi bolj nasilna dejanja, ki so vključevala sabotaže, uboje ruskega vojaškega osebja in kolaborantov, zbiranje obveščevalnih podatkov o vojaških postrojenjih, namestitvi in gibanju enot ruske vojske ter posredovanje podatkov in informacij ukrajinski vojski in varnostnim silam (10 Years of Annexation, 2025).

Okupaciji Krima so sledili protesti v ukrajinskih regijah Lugansk in Doneck z večinskim rusko govorečim prebivalstvom. 12. aprila 2014 se je konflikt lokalnih oblasti in njihovih paravojaških enot, ki jih je podpirala Ruska federacija, z ukrajinskimi oblastmi prevesil v nasilen oborožen spopad. O nenasilnem delovanju proukrajinskih akterjev na tem območju ni veliko zapisov, Kazdobina, Hedenskog in Umland (2024) pa opozorijo na mirne proteste in demonstracije v podporo ukrajinski enotnosti. Prvi tak dogodek je bil v Donecku 4. marca 2014 kot odziv na dogajanje na Krimu. Drugi je sledil 13. marca, ki pa ga je napadlo več organiziranih skupin mladih mož, pri čemer je bil ubit proukrajinski aktivist. Zadnji pa je potekal 28. aprila in je bil prav tako napaden, pri čemer je bilo petnajst protestnikov hudo poškodovanih, pet pa je bilo pogrešanih. V tem času so potekale tudi proruske demonstracije lokalnega prebivalstva v Donecku in Lugansku, ki so bile v veliki meri posledica ruske propagande in političnega vmešavanja.

Orisani primeri so okrepili organiziranost civilne družbe in prinesli bogate izkušnje nenasilnega boja. Mreže, ki so se tedaj oblikovale, so se aktivirale v podporo obrambnega napora, zaščito civilistov in nasprotovanje poznejši splošni ruski agresiji in okupaciji dela ozemlja države. Mobilizacija je bila največkrat spontana, temeljila je na neformalnih mrežah in odnosu zaupanja.

NENASILNI ODPOR MED VOJNO V UKRAJINI

Ruski napad na Ukrajino se izvaja pretežno z vojaškimi sredstvi in nasilnimi metodami, tudi ukrajinska obramba in odpor sta pretežno vojaška. Različni avtorji pa vendar poročajo tudi o oblikah nenasilnega odpora, ki jih izvajajo civilna družba in državne institucije.

Ukrajinci in Ukrajinke so na začetku agresije zaustavljali in blokirali ruske tanke, včasih tudi s svojimi telesi, in jih prisilili v umik ali iskanje obvoza. Izvajali so glasne proteste in verbalne tirade proti ruskim vojakom in njihovim taktičnim poveljnikom, da bi povzročili razkroj njihove morale. Ljudje so odstranjevali pravilne in/ali postavljali napačne cestne oznake, da bi begali in upočasnili prevoz ruskih vojakov in oborožitve. Prav tako so s tem namenom z žerjavi na ceste postavljali betonske bloke in vreče s peskom. Na prometne znake so napisali žaljivke, usmerjene proti ruskim vojakom in njihovim poveljnikom ter političnemu vodstvu.

Ukrajinska država je ponujala denar in amnestijo vsem vojakom in oficirjem, ki bi dezertirali iz ruske vojske (Christoyannopoulos 2022; Hunter 2022). Predsednik Volodimir Zelenski je v njihovem jeziku nagovoril prebivalce Ruske federacije in jih pozval k odporu. V Ukrajini so zabeleženi številni primeri kolektivnega nesodelovanja z agresorjem. Akcije se izvajajo na ravni manjših skupnosti, pogosto jih izvajajo somišljeniki v različnih mrežah (šolskih, akademskih, verskih in drugih), ki so komunikacijsko dobro povezani s sodobnimi tehnologijami in natančno načrtujejo svoje akcije.

Daza Sierra¹¹ (2022) ugotavlja, da je v prvih štirih mesecih po ruski agresiji ukrajinska civilna družba izvedla na stotine nenasilnih akcij, vključno z državljansko nepokorščino, cestnimi blokadami, evakuacijami civilistov in komunikacijskimi kampanjami.¹² Nekatere akcije so v zgodnji fazi vojne zaustavile invazijo na severu Ukrajine in ovirale institucionalizacijo ruske vojaške okupacije. Demonstracije in množična uporaba ukrajinskih simbolov so znikale rusko naracijo o "osvobajanju Ukrajincev". Daza (2023) je pozneje poročal o vzpostavitvi komunikacijskega sistema za identifikacijo saboterjev v nekaterih skupnostih, evakuaciji, nudenju finančne pomoči, hrane, zdravil, zagotavljanju svetovanja in psihološke pomoči prizadetim. Potekal je bojkot ruskih proizvodov v trgovinah. Vse te akcije so prispevale k ohranjanju socialne kohezije in odpornosti skupnosti. Odpor so izvajali tudi tradicionalni in novi družbeni mediji, ki so bili zelo večji v oblikovanju informacijskega prostora ter pri opisovanju vojne. Poleg poročil in komentarjev so uporabljali humor in subverzijo. O vojni so obveščali domačo, tujo (na primer rusko) in mednarodno javnost.

¹¹ Proučeval je nenasilni civilni odpor (ang. *non-violent civilian resistance*) v Ukrajini v obdobju februar–junij 2022, pri čemer je analiziral 235 nenasilnih akcij po vsej državi, opravil pogovore s 55 političnimi in družbenimi voditelji, znanstveniki in aktivisti.

¹² Po majdanski revoluciji, aneksiji Krima s strani Ruske federacije in njeni podpori upornikom v regiji Donbas so v Ukrajini izvedli anketo o tem, kako bi se ljudje odzvali, če bi njihovo mesto nameravale okupirati tuje oborožene sile. 26 odstotkov bi jih izbralo civilni odpor, 25 odstotkov bi jih prišlo za orožje, 19 odstotkov jih ni vedelo, kaj bi storili, preostali bi se preselili v drugo regijo (Hunter 2022). Belyakov (2016) je poročal o rezultatih ankete, po katerih bi večina Ukrajincev izbrala nenasilni odpor proti agresiji od zunaj, tretjina je hkrati menila, da je tak način odpora lahko uspešen. Sodelovanje v oboroženem odporu je napovedala petina anketiranih.

Vendar pa se je že aprila 2022 obseg nenasilnih akcij začel krčiti, saj se je ruska vojska umaknila z določenih območij, na okupiranih ozemljih pa je okrepila represijo: izvajala je arbitrarne aretacije, ugrabitve in prisilna izginotja ljudi. Na okupiranih območjih so tako aktivisti delovali bolj tajno, pisali so grafiti, izobešali modro-rumene trakove, trosili letake. Prevladovala so metode nesodelovanja z okupatorjem: ravnatelji so odstopali s svojih položajev, učitelji so zavračali poučevanje na podlagi ruskih učnih načrtov, nekateri župani in drugi predstavniki lokalnih oblasti so odstopili, zdravniki niso želeli plačevati davkov ali opravljati javnih del za okupacijske oblasti. Državljeni so zagotavljali pomembne obveščevalne podatke ukrajinski vojski.

Različne gverilske skupine, ki so se razvile na okupiranih območjih, so proruski kolaboranti hitro izdali in jih je ruska vojska uničila, čemur so sledili nadzor ruskih obveščevalnih služb, mučenje in kolektivno kaznovanje prebivalstva. Okupacijske oblasti so prav tako brutalno zatrle državljansko nepokorščino in odkrite proteste, tako da je nenasilni odpor za ruskimi linijami ukrajinska vlada težko koordinirala. Nadomestile so ga akcije ukrajinskih specialnih sil v slogu "udari in zbeži" (ang. *hit and run*).

Tudi Krohley (2024) je poročal, da se ukrajinski odpor prilagaja in razvija. Množična samomobilizacija ukrajinskih ljudi in odpor, ki se je sprožil ob začetku vojne, se v manjšem obsegu nadaljuje. Številni civilisti so se vključili v teritorialno obrambo, kar je negativno vplivalo na ruski načrt invazije. Veliko je bilo nenasilnih akcij, tudi v koordinaciji z vladnimi entitetami, še več pa je bilo neodvisnih pobud in akcij: uličnih protestov, blokiranja prometnic, zaščite kritične infrastrukture, neposredne verbalne konfrontacije z ruskimi vojaki, kampanje v družbenih medijih ... Na območjih pod ukrajinskim nadzorom civilisti prilagajajo brezpilotne letalnike in druge civilne tehnologije za vojaško uporabo, zagotavljajo pomoč razseljenim družinam in zbirajo sredstva za oskrbo veteranov. Na okupiranih območjih nekateri civilisti izvajajo sabotaže ali gverilske taktike bojevanja, omejeno nenasilno delovanje se nadaljuje.

Renic (2022) je v svoji analizi nenasilnega odpora v Ukrajini izpostavil množične proteste, blokade tankovskih kolon, odstranjevanje cestnih znakov in neposredno komunikacijo z ruskimi vojaki. Take akcije demoralizirajo nasprotnika, porajajo dvom v moralnost in modrost zavojevanja, razgaljajo Putinov narativ "osvobajanja" in nasprotujejo ruski brutalnosti.

Tudi Agrawal (2024) našteje številne oblike odpora, in sicer blokado vojaških konvojev, mirovna zborovanja, zavračanje rublja kot plačilne enote, vplivanje na moralo ruskih vojakov in pozivanje k dezerterstvu, nesodelovanje z rusko vojsko in oblastmi, oblikovanje alternativnih administrativnih centrov, zaščito in skrivanje lokalnih politikov, uradnikov in ravnateljev šol ter zavračanje ruskih izobraževalnih standardov v šolah.

Na pomen kulturnega odpora pa opozori Velikonja (2024), ki izpostavlja ukrajinsko simboliko v vsakodnevem življenju ter kulturno odporniško delovanje muzejev, galerij, uličnih razstavišč pa tudi "*street art*" in grafitov. Številna

umetniška dela proti agresivni vojni so razstavljena v javnih in državnih ustanovah, torej v šolah, poštah, poslovalnicah, uradih.

Agrawal (2024) je identificiral nekatere znane ukrajinske skupine nenasilnega odpora. Skupina Rumeni trak, ki deluje v regiji okoli Hersona, uporablja grafite, simbole, fotografije akcij v družbenih medijih, navodila, kako tiskati letake, zagotavlja teme in inspiracijo ter izvaja digitalni odpor s pomočjo umetne inteligence, ki ga vodi in zagotavlja popolno anonimnost, tako da vira ni mogoče odkriti. Jezne Mavke¹³ med drugim tiskajo lažne ruske bankovce in jih razširjajo v različnih okupiranih regijah, zagotavljajo anonimno komunikacijsko platformo za širjenje virov in zgodb, koordinirajo aktivnosti in predstavljajo izvedene akcije prek digitalnih omrežij, kar jim omogoča svobodo govora med okupacijo. Pri njihovem delovanju gre za samovsiljeno shizofrenijo, saj morajo navidezno sprejemati rusko okupacijo, na primer ruski potni list je potreben za dostop do zdravstva, pokojnine in izhod iz mesta, po drugi strani pa se borijo proti okupacijskemu režimu. Javno torej sprejemajo marsikaj, kar je v nasprotju z njihovim prepričanjem, tajno pa delujejo proti temu. Na Krimu Galebi bojavniki kombinirajo nasilne in nenasilne akcije. Skupina Atesh¹⁴ izvaja sabotaže in obveščevalno dejavnost.

Iz analiz razberemo, da se pri izvajanju nenasilnega odpora angažirajo še številni drugi akterji, med njimi Vseukrajinski mladinski center, IT (ang. *Information Technology*) vojska, nevladne organizacije, državne institucije, skupine in posamezni umetniki ... Ti akterji izvajajo dejavnost digitalnega odpora, pomoči mladim, nudijo humanitarno pomoč in zaščito prebivalstva, beležijo vojne zločine, krepijo moralno ljudstva in druge naloge.

Krohley (2024) poroča, da je bilo dve leti po začetku vojne za nenasilno delovanje akterjev v Ukrajini značilno:

- ženske so bile v ospredju in v središču dogajanja,
- akcije in dosežki so se osredinili na ciljne javnosti znotraj okupirane Ukrajine,
- nenasilje izvajajo predvsem mrežno povezane neodvisne skupine, ki segajo globoko prek frontnih črt,
- te skupine ne gradijo toliko na obstoječih družbenih povezavah, temveč so anonimne in digitalno povezane v odzivu na rusko agresijo,
- komuniciranje z ukrajinsko vlado je zgolj občasno in neformalno,
- nove tehnologije so bile ključne pri krepitvi in povečevanju števila nenasilnih akcij.

¹³ Mavka je vrsta ženskega duha v ukrajinski mitologiji. Skupino sestavljajo izključno ukrajinske ženske, ki so svoje delovanje začele v Melitopolu.

¹⁴ Atesh pomeni ogenj v krimski tatarščini. Pripadniki skupine se novačijo iz vrst Tatarov, ki jih je ruska vojska nasilno mobilizirala.

Torej, sorazmerno nova oblika nenasilnega delovanja, ki jo omogoča skokovit razvoj sodobnih tehnologij, je kibernetiski ali tudi digitalni odpor v sferi informacijskega bojevanja (ang. *information war*) ali kognitivnega bojevanja (ang. *cognitive warfare*), ki ga Romandash (2023) opredeli "kot poskus oblikovanja načina, na katerega ljudje razmišljajo in čutijo o političnih vprašanjih". Meni, da so ukrajinski napor v digitalni sferi pripomogli k ruski digitalni osamitvi in uveljavitvi ukrajinskega protinarativa s pomočjo podatkov iz odprtodostopnih virov, digitalnih zaveznikov in uspešnih komunikacijskih kampanj. Ukrajinci spodkopavajo ruski vpliv z različnimi digitalnimi blokadami in s pozivanjem tujih družb, kot na primer Juniper Networks, Apple, Visa, MasterCard, Netflix, da zapustijo Rusko federacijo.

Ukrajinski minister za digitalno preobrazbo je spodbudil nastanek IT "vojske", digitalnega gibanja, ki je že po prvih mesecih delovanja štelo okoli sto tisoč pripadnikov.¹⁵ Ti se z digitalnimi sredstvi borijo proti informacijskemu bojevanju Ruske federacije in izvajajo kibernetiske napade na ruske državne medije ter trole, politike, medijske osebnosti, infrastrukturo, transport, energetiko in druge spletne strani pod nadzorom Kremlja. Norčujejo se iz idej, ki jih širi ruska propaganda. Oblikujejo spletne strani, ki ruskim vojakom omogočajo predajo in jim obljubljajo obravnavo skladno z Ženevskimi konvencijami. Obveščajo tujo in mednarodno javnost o dogajanju v Ukrajini. Hkrati IT vojska skrbi za zaščito ukrajinske digitalne infrastrukture.

Tudi Smith in Dean (2023) sta poročala, da vzpon ukrajinske IT vojske priča, kako lahko nevojaško, prostovoljno in mednarodno podprto digitalno odporniško gibanje vpliva na potek konflikta. Pravzaprav gre za pomožne tajne sile, ki prinašajo nekonvencionalno taktiko v konvencionalni konflikt.

Na podlagi navedenih empiričnih dejstev o posameznih uporabljenih metodah je moč ukrajinsko nenasilno obrambo in odpor ob opori na teoretična izhodišča klasificirati (Tabela 2).

¹⁵ Mednarodna aktivistična skupina Anonymous se je pridružila ukrajinskim kibernetiskim napadom proti Ruski federaciji.

Tabela 2: KLASIFIKACIJA METOD IN OBLIK NENASILNEGA DELOVANJA V UKRAJINI

METODE	OBLIKE
Nenasilni protest in prepričevanje	Glasni protesti in verbalne tirade proti ruskim vojakom in njihovim taktičnim poveljnikom; pozivanje ruskih vojakov k dezertertvu; ponujanje denarja in amnestije vsem vojakom in oficirjem, ki bi dezertirali iz ruske vojske; nagovori prebivalcev Ruske federacije in pozivi k odporu, pisanje žaljivk, usmerjenih proti ruski vojski in političnemu vodstvu, grafiti, letaki, demonstracije in množična uporaba ukrajinskih simbolov, izobešanje modro-rumenih trakov, odpor v kulturni sferi
Družbeno nesodelovanje	Nesodelovanje z okupatorjem: odstop ravnateljev šol, zavračanje učiteljev, da ne bodo poučevali na podlagi ruskih učnih načrtov, neplačevanje davkov in neopravljanje javnih del za okupacijske oblasti s strani zdravnikov
Ekonomsko nesodelovanje	Bojkot ruskih proizvodov v trgovinah, zavračanje rublja kot plačilne enote, zavračanje prodaje blaga in kmetijskih proizvodov agresorju, tiskanje ponarejenih rubljev
Politično nesodelovanje	Državljska nepokorščina in komunikacijske kampanje, odstop županov in drugih predstavnikov lokalnih oblasti, preoblikovanje informacijskega prostora ter obveščanje domače, ruske in mednarodne javnosti; kampanje v družbenih medijih
Nenasilna intervencija	Oblikovanje alternativnih administrativnih centrov, blokade cestnih in železniških komunikacij, odstranjevanje pravih in/ali postavljanje napačnih cestnih oznak, razvijanje sistema za beleženje odgovornosti pri izvajanju vojnih zločinov, identificiranje ruskih saboterjev
Samozaščita	Zaščita kritične infrastrukture, evakuacija, zagotavljanje prevoza, preseljevanje prebivalcev na varna območja, nudenje finančne pomoči, hrane, zdravil, zagotavljanje svetovanja in psihološke pomoči prizadetim, pomoč razseljenim družinam, zbiranje sredstev za oskrbo veteranov, zaščita ter skrivanje lokalnih politikov, uradnikov in ravnateljev šol
Kibernetski odpor	Kibernetski (digitalni) odpor v sferi informacijskega bojevanja

Vir: Lastna izdelava na podlagi teoretičnih izhodišč in empirične analize.

Klasifikacijo smo opravili iz analitičnih vzgibov, treba pa je poudariti, da se v praksi različne oblike nenasilnega odpora med seboj prepletajo in dopolnjujejo, prav tako se sinergijsko oplajajo z drugimi organiziranimi in načrtovanimi nevojaškimi oblikami bojevanja.

V analizi smo prepoznali tudi odstopanja od nenasilnega delovanja, saj so se civilisti vključili v teritorialno obrambo, nekateri so izvajali sabotaže, obveščevalno dejavnost ali gverilske taktike bojevanja, drugi so prilagajali brezpilotne letalnike in druge civilne tehnologije za vojaško uporabo.

Kako pa je z mednarodno podporo nenasilju v Ukrajini? Dobos (2023, 44) opozarja, da mednarodna skupnost kljub znatnemu nenasilnemu delovanju ukrajinske družbe in države resničen odpor vidi predvsem v vojaški obrambi in za ta namen tudi zagotavlja vsa sredstva. Tako smo po njegovem mnenju priče obsežni vojaški pomoči, medtem ko nenasilni del odpora skorajda ni prejel

materialne pomoči, v čemer vidi dvojni standard. Z njim se strinja tudi Krohley (2024). Očitno so v mednarodni skupnosti mnogi prepričani, da je nenasilje neuspešno. Krivdo Dobos (2023, 54) pripisuje različnim kompleksom, in sicer vojaško-industrijskemu, vojaško-zabavlaškemu, vojaško-naftnemu, vojaško-korporativnemu-konferenčnemu in celo vojaško-akademskemu.

Resnici na ljubo je treba poudariti, da mednarodna skupnost Ukrajini zagotavlja tudi nevojaške oblike pomoči. Tako so mednarodne korporacije in športne zveze prekinile sodelovanje z Rusko federacijo. Države in mednarodne organizacije so proti njej uvedle ekonomske in druge sankcije ter s tem izvedle pritisk na predsednika Vladimirja Putina in rusko elito. Ruskim medijem, ki so izvajali propagando, so prepovedale delovanje na njihovem ozemlju. Hkrati močno podpirajo Ukrajino, saj ji poleg vojaške nudijo ekonomsko, politično, diplomatsko, humanitarno in pravno pomoč, pa tudi pomoč na področju civilne zaščite. Daza (2023) je predlagal, da bi morala (mednarodna) skupnost dodatno okrepiti nenasilni civilni odpor v Ukrajini in v širši regiji, razviti sistem zaščite varuhov človekovih pravic, podpreti sistem za beleženje odgovornosti pri izvajanju vojnih zločinov ter utrditi odpornost ukrajinske družbe in njeno notranjo kohezijo.

RAZPRAVA

Chenoweth in Stephan (2012) sta že pred vojno v Ukrajini v svoji empirični študiji ugotavljali, da je v celoti gledano "nenasilni civilni odpor" bistveno bolj uspešen pri doseganju družbenih sprememb kot nasilni. Uspeh nenasilja je bil odvisen od obsežnosti, različnosti in vztrajnosti sodelovanja različnih akterjev, od lojalnosti varnostnih sil in različnih družbenih elit ter od različnosti uporabljenih metod. Ključno za uspeh je bilo tudi to, da se gibanje ni uklonilo represiji in se samo ni zateklo k nasilju. Na to študijo se opre tudi Dobos (2023, 43), ki pravi, da njeni rezultati v obdobju 1900–2006 v "političnih kampanjah" kažejo, da so bila popolnoma nenasilna gibanja v tem obdobju neuspešna v polovici primerov, nasilna pa so bila neuspešna v treh četrтинah primerov.

Vendar pa se v primeru ruske agresije na Ukrajino tudi analitiki, ki so zagovorniki nenasilnih metod delovanja, zavedajo, da to ni dovolj za obrambo države. Tako je na primer Cortright (2023) prepričan, da je nenasilje sicer superiorna oblika reševanja političnih razlik znotraj družb in med njimi, vendar pa je kljub temu samoobrambno vojno Ukrajincev nujno podpreti. Ukrajinci uporabljajo "državljansko obrambo" in nenasilne strategije odpora, vendar zgolj to ni dovolj za zaustavitev velike vojaške sile, zato je uporaba sile za obrambo države zakonita¹⁶ in legitimna¹⁷. Mann (2024, 58) je uporabil nenasilno misel Martina Luthra Kinga in jo presodil v luči aktualne vojne v Ukrajini. King je bil velik zagovornik miru, vendar je razumel, da absolutni pacifizem v določenih okoliščinah lahko

¹⁶ Pravica držav do individualne ali kolektivne samoobrambe ob vojaškem napadu je zapisana v 51. členu Ustanovne listine Organizacije združenih narodov.

¹⁷ Papež Frančišek je na primer dejal, da je obrambna vojna Ukrajincev ne zgolj zakonita, temveč tudi izraz ljubezni do domovine, dodal pa je, da je vojna vedno poraz človeštva.

povzroči težave. Priznaval je, da države včasih morajo vstopiti v vojno. Mann (ibid.) meni, da Kingova misel posredno zagovarja pravico ukrajinskega naroda do nacionalne suverenosti in samoobrambe. Po drugi strani pa bi strah pred jedrsko vojno Kinga nedvomno spodbudil, da bi neutrudno deloval v smeri rešitve krize, s poudarkom na zmanjševanju nasilja, sovraštva in povračilnih ukrepov. Renic (2022) poudari, da imajo državni in nedržavni akterji pravico in celo moralno dolžnost, da sodelujejo v oboroženem spopadu in se uprejo "tiranski nepravčnosti". Po drugi strani pa je tudi nenasilje prepričljiva, pogumna in taktično sofisticirana oblika boja.

V ukrajinski vojni se torej koncept nenasilja kot alternative vojaški obrambi ni potrdil, je pa vojaško obrambo dopolnjeval in prispeval k trdnješi obrambi države. Prav tako je dopolnjeval in krepil druge nevojaške oblike obrambe (ekonomsko, psihološko in "politično") in civilno zaščito. Renic (2022) tako meni, da ima nenasilni boj v rusko-ukrajinski vojni sicer omejeno, vendar pomembno vlogo. V določenih okoliščinah je lahko nenasilni boj uspešna in tudi zaželeno metoda odpora. Daza Sierra (2022) ugotavlja, da je nenasilna akcija v ukrajinskem primeru soobstajala in je bila velikokrat v interakciji z oboroženim odporom. Meje med nasilnim in nenasilnim odporom so bile zabrisane na področju zaščite prebivalstva, alternativnih komunikacijskih sistemov in postavitve ovir ruski vojski.

V temeljnih obrisih ukrajinska izkušnja potrjuje Klumperjev (cit. po Schmid 1985) predlog o sobivanju vojaške in "državlanske obrambe" oziroma o "nenasilni obrambi" kot povojaškem konceptu, ki se je uveljavil na okupiranih območjih Ukrajine, kjer vojaškega odpora praktično ni več. Pokazalo se je, da tam, kjer je represija zelo močna in sistematična, nenasilne akcije ne morejo biti izvedene oziroma se lahko izvajajo zgolj tajno in večinoma digitalno. Tudi Daza Sierra (2022) poroča, da se nenasilne akcije niso mogle razviti na območjih, kjer sta prevladala nasilje ruske vojske in masaker prebivalstva. Represija na okupiranih območjih z arbitrarnim zapiranjem ljudi, njihovim izginotjem ali mučenjem je prispevala k povečanju strahu med nenasilnimi aktivisti.

Vsebina nenasilnega odpora v Ukrajini posega na različna področja, in sicer moralno, psihološko, izobraževalno, ekonomsko, komunikacijsko, pravno, digitalno, humanitarno, kulturno, ideološko ter politično, in sicer na državni, regijski in lokalni ravni. Med metodami so prevladovali nenasilni protest in prepričevanje, družbeno nesodelovanje, ekonomsko nesodelovanje, politično nesodelovanje, nenasilna intervencija, samozaščita in kibernetški (digitalni) odpor. Oblike pa so bile številne (Tabela 2). Po mnenju Marchanda (2023) pa Ukrajinci uporabljajo tri glavne metode nenasilja: nenasilni civilni odpor, civilno mirovno intervencijo in civilno nenasilno obrambo. Kar zadeva humanitarno področje, je treba poudariti, da mu predstavljeni koncepti državlanske, nenasilne obrambe in odpora ne dajejo ustreznega pomena, se je pa skrb za ljudi prek zaščite, evakuacije, preskrbe, oskrbe veteranov in razseljenih družin ter iskanja zatočišča za šolnike in politike v Ukrajini pokazala kot pomembna prva delovanja. V

teoriji je zapostavljen tudi kibernetski oziroma digitalni odpor (izjema je Beer 2021), ki ga ukrajinska izkušnja potrjuje kot izjemno koristen del odpora. Kot meni Romandash (2023), bi bila IT vojska lahko še uspešnejša, če bi razširila komunikacijski doseg do občinstev in regij, kjer ruska propaganda še vedno prevladuje, okrepila sodelovanje med Ministrstvom za digitalno preobrazbo in IT vojsko, oblikovala digitalne vsebine, kot so karikature, oddaje, spletne razstave in virtualna srečanja, ter vključila različne in marginalizirane ukrajinske glasove in digitalne platforme, ki jih vodijo državljani in državljanke.

Praktične izkušnje kažejo na to, da se meje med nenasiljem in nasiljem, ko gre za delovanje civilne družbe, zabrišejo, tako da smo prepoznali tudi odstopanje od načel nenasilja, saj so nekateri civilisti izvajali nasilne akcije. Tako kar zadeva humanitarno (zaščitno) delovanje civilne družbe kot nasilno delovanje, vidimo skladnost s Klumperjevim (cit. po Schmid 1985) konceptom. Humanitarno zaščito in krepitev skupnosti zagovarjata tudi Beerov (2021) ter Ackermannov in Krueglerjev (1994) koncept.

Organiziranost nenasilnega odpora je bila večinoma mrežna, koordinacija na lokalni ravni je potekala, kot ocenjuje Daza Sierra (2022), pa velika večina lokalnih nenasilnih akcij ni bila koordinirana na državni ravni, kar je pripeljalo do komunikacijskih šumov in neučinkovitosti. Tudi Agrawal (2024) ugotavlja, da je še veliko prostora za učinkovitejšo koordinacijo in podporo ukrajinskim odporiškim mrežam. Ta napor temelji na medsebojnem zaupanju, pri čemer je treba praktike podpreti in opolnomočiti, vlada pa naj oblikuje strateški konstruktivni dialog z različnimi mrežami. Veliko akcij ni bilo načrtovanih, saj je nenasilni odpor spontan izraz nacionalne volje in temelji predvsem na delovanju civilne družbe. Navkljub omejeni možnosti vladnega koordiniranja in ruski represiji je po Krohleyevem (2024) mnenju nasilje vztrajalo.

O jasni politiki, strategiji in taktiki nenasilnega delovanja ni dovolj informacij. Ni zapisov o predvojnih pripravah, načrtovanju in urjenju aktivistov nenasilne obrambe, kot smo videli, pa je imela ukrajinska civilna družba bogate izkušnje z nenasilnim odporom neposredno pred rusko agresijo in Petz (2024) poroča, da so jih mreže civilne družbe prenesle v vojne razmere ter s tem podprle obrambni napor države, zaščitile civiliste in se uprle okupaciji. To potrjuje tudi primerjava uporabljenih nenasilnih metod pred agresijo in med njo. Daza Sierra (2022) sicer poroča, da ukrajinski sistem nenasilja temelji na prostovoljcih, ki bi potrebovali več urjenja.

Odprto ostaja vprašanje, koliko na množičnost nenasilnega odpora vplivajo razmere v ukrajinski družbi pred agresijo? Kakšen vpliv imajo stopnje demokratičnosti, pravičnosti, poštenosti, odgovornosti in posledično notranje povezanosti družbe? Kot sugerirajo teoretiki (na primer Sharp 1985; 2011, Mellon, Muller in Semelin 1985, in Clark 2000), k uspehu nenasilnega odpora pripomorejo demokratičnost, homogenost in solidarnost napadene družbe, vendar pa je bil nenasilni odpor v preteklosti uspešen tudi v nepopolnih družbah, kar očitno potrjuje tudi ukrajinski primer.

Analitiki se strinjajo, da nenasilni odpor v Ukrajini nedvomno generira koristne učinke, še zlasti ko odpor tvega nasilje, saj zmanjšuje vnemo invazijskih sil, delegitimizira akcije podpornikov nasilnega režima in jih sili v preizpraševanje njihove lojalnosti (Christoyannopoulos 2022). Bartovski (cit. po Hunter 2022) je presodil, da je bilo Putinovo prepričanje, da bodo Ukrajinci v primeru vojaške agresije raje ostali doma in ne bodo storili ničesar, njegova največja in politično gledano najdražja napaka. Vsaj na začetku vojne je ukrajinsko tajno orožje – neoboroženi civilni odpor – dokazalo svoj pogum in strateško briljantnost. McCarthy (2022) meni, da je že v začetnem obdobju vojne ukrajinski nenasilni odpor oviral uresničevanje ruskih dolgoročnih vojaških in političnih ciljev, kot sta institucionalizacija vojaške okupacije in izvajanje represije na okupiranih ozemljih, zaščitil veliko število prebivalcev, spodkopaval ruski propagandni narativ, gradil odporno skupnost in okrepil lokalno oblast. Daza Sierra (2022) ugotavlja, da je nenasilni odpor omogočil komuniciranje z javnostjo, kar je preprečevalo paniko in dvigovalo moralo, tudi na okupiranih območjih, nenasilne akcije so prispevale k opolnomočenju družbenih akterjev na lokalni ravni ter k izboljšanju koordinacije med lokalnimi organi in državljani, kar je krepilo lokalno oblast. Solidarnost Ukrajincev je hkrati prispevala h krepitvi vezi med vzhodom in zahodom države, saj imajo nenasilne akcije v temelju kulturni značaj in prispevajo k ukrajinski identiteti. Ne nazadnje, razvitje infrastrukture za beleženje vojnih zločinov je omogočilo identifikacijo in verifikacijo več tisoč primerov resnih kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov in humanitarnega prava, ki so jih zagrešili poveljniki in enote ruske vojske. Dodaten učinek bi dosegli, če bi akcije posameznikov in skupin nadgradili in jih bolje koordinirali. Predlog gre tudi v smeri popolnega nesodelovanja z okupatorjem, s čimer bi mu preprečili dostop do goriva, vode in drugih dobrin ter tudi veččin in znanja (Hunter 2022).

Kot smo videli, nekateri analitiki ocenjujejo, da je v zahodnih medijskih poročilih iz Ukrajine preveč poudarjeno nasilje, medtem ko poročila nenasilen, neoborožen civilni odpor ignorirajo ali v najboljšem primeru marginalizirajo. Tudi Resistance Studies (2024) ugotavlja, da so mediji, ki poročajo o vojni v Ukrajini, osredinjeni na vojaško in diplomatsko dogajanje, zanemarjajo pa nenasilno delovanje, čeravno je ta strategija pripevala k volji Ukrajincev do odpora in je hkrati motivirala mednarodno podporo Ukrajini. Agrawal (2024) meni, da je nenasilno delovanje civilna dopolnitev vladne "volje do boja" na bojišču. Trajna zaveza in žrtvovanje ukrajinskega ljudstva v odporu sta najboljša argumenta za nadaljevanje mednarodne podpore in hkrati pomembna dejavnika pri vzpostavljanju razmer za mirovna pogajanja.

SKLEP

Civilni nenasilni odpor ruski agresiji na Ukrajino poteka hkrati z oboroženim (nasilnim) odporom. Izjema so območja, ki jih je okupirala ruska vojska, kjer oboroženega odpora skoraj ni, nenasilno delovanje pa je zaradi represije režima tudi zelo omejeno. Torej na prvo raziskovalno vprašanje lahko odgovorimo

z neizpodbitnim dejstvom, da je nenasilni odpor sobival in je bil velikokrat prepleten z oboroženim odporom. Zagovorniki nenasilnih metod delovanja priznavajo, da v okoliščinah brutalne agresije in represije nenasilni odpor kot alternativa tradicionalnemu konceptu obrambe nima možnosti uspeha. Nenasilni boj ne more biti uspešen proti sovražniku, ki ima za cilj ne zgolj podrejanje, temveč sistematično izvajanje represije in celo množične poboje prebivalstva. Nenasilje ima večstranske pozitivne učinke na obrambo Ukrajine, ima pa tudi pomembne omejitve, zato zakonitost in legitimnost nasilnega odpora nista vprašljivi.

Na vprašanje o ključnih akterjih izvajanja nenasilnega odpora analiza ponudi odgovor, da gre za precej eklektično koalicijo velikega števila institucij, organizacij, društev in mrež ter vztrajnih navadnih ljudi, ki v njej sodelujejo, kar predstavlja velik odporniški kapital. Ženske imajo pomembno vlogo v nenasilnem odporu, prav tako umetniki in upravljavci digitalnih tehnologij. Akcije se praviloma izvajajo na ravni manjših skupnosti, pogosto so akterji somišljeniki v šolskih, akademskih, verskih in drugih mrežah. Lokalno raven presegajo področja zaščite prebivalstva, humanitarne pomoči, beleženja vojnih zločinov, komuniciranja in digitalnega odpora, ki delujejo in se usklajujejo tudi na regionalni in državni ravni.

V odgovoru na tretje raziskovalno vprašanje lahko izpostavimo, da nenasilne metode in oblike odpora demoralizirajo nasprotnika, porajajo dvom o smiselnosti zavojevanja, razgaljajo narativ Putinovega režima o "osvobajanju" Ukrajine in nasprotujejo ruski vojaški brutalnosti. Nekatere nenasilne akcije so v zgodnji fazi vojne zaustavile invazijo na severu Ukrajine in ovirale institucionalizacijo ruske vojaške okupacije. Nenasilni odpor v Ukrajini generira še druge koristne učinke, saj zmanjšuje vnemo invazijskih sil, delegitimizira akcije podpornikov nasilnega režima in postavlja pod vprašaj njihovo lojalnost do vsiljenega okupacijskega režima. Poleg tega nenasilne akcije ščitijo civilno prebivalstvo in mu nudijo različne oblike pomoči, utrjujejo moralo ljudi in njihovo voljo do odpora agresiji, krepijo izobraževanje po ukrajinskih programih, zagotavljajo kontinuiteto lokalne oblasti in povzročajo ekonomsko škodo sovražniku. Vse akcije prispevajo k ohranjanju socialne kohezije in odpornosti napadene ukrajinske skupnosti.

Pregled stanja v Ukrajini prinaša tudi določene splošno uporabne nauke o uspešnosti nenasilne obrambe in odpora v primeru agresije, in sicer tako v domeni okoliščin kot delovanja akterjev. Med okoliščinami, ki vplivajo na uspeh oziroma neuspeh nenasilnega odpora, izpostavljamo stopnjo represije agresorja, stopnjo njegovega obvladovanja fizičnega in družbenega prostora (vojaška prisotnost, delna ali popolna okupacija?), mednarodno prepoznavanje in podporo nenasilnemu delovanju ter vsaj do določene mere tudi družbene razmere v državi pred agresijo nanjo. Akterji nenasilnega delovanja lahko uspešnost povečajo, če je odpor množičen, dobro organiziran in deluje na vseh družbenih področjih, torej političnem, idejnem, kulturnem, ekonomskem, pravnem, izobraževalnem, humanitarnem ... Zaželeno je dosledno, celovito in prilagodljivo delovanje akterjev. K uspehu pripomore nenasilno delovanje lokalnih, regijskih in državnih

oblasti ter podpora oblasti civilni družbi, prav tako komunikacijska povezanost in koordiniranost akterjev. Uporaba digitalnih tehnologij je v veliko pomoč nenasilnemu odporu. Uspeh povečujejo predvojne izkušnje z uporabo nenasilnih metod in oblik ter njihov prenos v čas agresije na državo.

Nadaljnje raziskovanje na tem področju naj podrobneje naslovi družbene razmere, v katerih je nenasilen odpor (ali njegove posamezne metode in oblike) lahko uspešen. Prav tako bi bilo smiselno izdelati instrument za bolj natančno merjenje uspeha nasilnega in nenasilnega odpora agresiji ter njunega medsebojnega oplajanja. Koristno bi bilo izkušnje nenasilnega odpora iz vojne v Ukrajini primerjati z izkušnjami iz drugih sodobnih oboroženih spopadov ter na ta način utrditi spoznanja in oblikovati splošno veljavne trditve.

LITERATURA

- Ackerman, Peter, Christopher Kruegler. 1994. *Strategic Nonviolent Conflict. The Dynamics of People Power in the Twentieth Century*. Westport: Preager.
- Agrawal, Ravi. 2024. "How Kyiv Plans to Use American Aid." *Foreign Policy*, 1. maj. <https://foreignpolicy.com/2024/05/01/kuleba-how-kyiv-plans-to-use-american-aid/>.
- Aliev, Alim. "Resistance in Crimea." *Weareukraine.info*, 9. september. <https://opir.weareukraine.info/resistance-in-crimea/>.
- Banič, Margerita J. 2024. "Pravna ureditev trgovine z ljudmi v Sloveniji: Izzivi v času vojne v Ukrajini." *Teorija in praksa* 61 (2): 531–44.
- Beer, Michael A. 2021. *Civil Resistance Tactics in the 21st Century*. Washington, DC: ICNC.
- Belyakov, Alexander. 2016. "Is Civil Resistance a Panacea to Modern Conflicts?" *Peace Magazine* 32 (2): 6–7.
- Chenoweth, Erica, Maria Stephan. 2012. *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. New York: Columbia University Press.
- Christoyannopoulos, Alexandre. 2022. "Ukraine: nonviolent resistance is a brave and often effective response to aggression. 4. marec 2022." <https://www.lboro.ac.uk/media-centre/press-releases/2022/march/ukraine-non-violent-resistance-is-brave/>
- Chrystal, Paul. 2020. *Women at War in the Classical World*. Barnsley: Pen & Sword Military.
- Clark, Howard. 2000. *Civil Resistance in Kosovo*. London: Pluto Press.
- Cohn, Samuel K. Jr. 2022. *Popular Protest & Ideals of Democracy in Late Renaissance Italy*. Oxford: Oxford University Press.
- Cortright, David. 2023. "The Peace Movement and Ukraine." *Peace Policy*, 22. maj. <https://peacepolicy.nd.edu/2023/05/22/the-peace-movement-and-ukraine/>.
- Cvijanović, Hrvoje, Kateryna Shymkevych, in Andrii Omelchenko. 2024. "The Shadow of the Bear: Russian Historical Myths in the Context of Russia's Imperial Policy towards Ukraine." *Croatian Political Science Review* 61 (4): 30–49.
- Daza Sierra, Filip. 2022. *Ukrainian Nonviolent Civil Resistance in the Face of War: Analysis of trends, impacts and challenges of Nonviolent Action in Ukraine between February and June 2022*. Barcelona: ICIP & Novact.
- Daza, Filip. 2023. "Mapping Civil resistance in Ukraine." *Peace Policy*, 22. maj. <https://peacepolicy.nd.edu/2023/05/19/mapping-civil-resistance-in-ukraine/>.
- Dobos, Ned. 2023. "Double Standards in Comparisons of Violence and nonviolence." *The Independent Review* 28 (1): 43–55.

- DuVall, Jack, Deter Ackerman, Maciej Bartkowski. 2014. "Ukraine: a nonviolent victory." *Research Gate*, marec 2014. https://www.researchgate.net/publication/299357752_Ukraine_A_Non-violent_Victory_co-authored_with_Peter_Ackerman_and_Maciej_Bartkowski.
- Fill, Alvin. 2022. *Linguistics for Peace*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH.
- Gross, Andreas, Dieter Kinkelbur. 1991. "Mednarodne možnosti socialne obrambe: v prihodnost brez vojne. V: *Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost*, uredniki Anton Grizold, Ljubica Jelušič in Tomo Korošec. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Hunter, Daniel. 2022. "Ukraine's secret weapon may prove to be civilian resistance." *Waging Non-violence*, 27. februar. <https://wagingnonviolence.org/2022/02/ukraine-secret-weapon-civilian-resistance/>.
- Kazdobina, Julija, Jakob Hedenskog and Andreas Umland. 2024. *Why the Donbas War Was Never "Civil"*. Stockholm Centre for Eastern European Studies, SCCEUS Report No. 6.
- Krohley, Nicholas. 2024. "Ukrainian Civilians Are Pioneering the Art of Resistance. Nonviolent tools are undercutting the Russian occupation." *Foreign Policy*, 28. februar. <https://foreign-policy.com/2024/02/28/ukrainian-civilian-resistance-movements-women-war-mavkas/>.
- Lovec, Marko. 2025. "Slovenian Attitude to the War in Ukraine: Political Ideologies, Public Opinion and Policy Costs." *Teorija in praksa* 62 (1): 147–70.
- Mann, Jeffrey K. 2024. "MLK's functional philosophy of non-violence". *Dialog* 63: 52–60.
- Marchand, Francois. 2023. "Guerre en Ukraine et non-violence." *Recherches Internationales* (126): 107–22.
- McCarthy, Eli. 2022. "Calling on the US to Support Nonviolent Resistance in Ukraine." *Inkstick-media*, 30. november 2022. <https://inkstickmedia.com/calling-on-the-us-to-support-non-violent-resistance-in-ukraine/>.
- Mellon, Christian, Jean-Marie Muller, Jacques Semelin. 1985. *La Dissuasion Civile: Principes et Methodes de la Resistance Non Violente dans la Strategie Francaise*. Paris: Fondation pour les Etudes de Defense.
- OZN. 2014. *Ustanovna listina Organizacije združenih narodov*. Uradni list RS, št. 1, 6. januar 2014. https://www.uradni-list.si/_pdf/2014/Mp/m2014002.pdf.
- Petz, Daniel. 2024. "Two years after Russia's invasion, the power of Ukrainian nonviolent civilian defence cannot be ignored." *Waging Nonviolence*, 22. februar. <https://wagingnonviolence.org/rs/2024/02/two-years-after-russia-invasion-ukrainian-nonviolent-civilian-defense-cannot-be-ignored/>.
- Rebrica, Patrik in Vladimir Prebilič. 2025. "Doktrini kibernetkega vojskovanja Rusije v Ukrajine." *Teorija in praksa* 62 (1): 171–87.
- Renic, Neil. 2022. "Non-violence and Ukraine." *Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (IFSH)*, 4. julij 2022. <https://ifsh.de/en/publications/ifsh-brief-analysis/non-violence-and-ukraine>.
- Resistance Studies. 2024. *Waging Nonviolence*. <https://wagingnonviolence.org/rs/>.
- Romandash, Anna. 2023. "Ukraine's IT Army: Digital Resistance to Russian Propaganda." *Peace Policy*, 22. maj. <https://peacepolicy.nd.edu/2023/05/22/ukraines-it-army-digital-resistance-to-russian-propaganda/>.
- Schmid, Alex P. 1985. *Social Defence and Soviet Military Power: An Inquiry into the Relevanve of an Alternative Defence Concept*. Leiden: State University of Leiden.
- Sergejcev, Timofej. 2022. "Что Россия должна сделать с Украиной." *RIA Novosti*, 3. april 2022.

- Sharp, Gene. 1985. *Making Europe Unconquerable: The Potential of Civilian-Based Deterrence and Defense*. Cambridge: Ballinger Publishing Company.
- Sharp, Gene. 1990. *Civilian-Based Defense: A Post-Military Weapons System*. Princeton: Princeton University Press.
- Sharp, Gene. 2011. *From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation*. Pontypool: Green Print.
- Smith, Margaret, Thomas Dean. 2023. "The Irregulars: Third-Party Cyber Actors and Digital Resistance Movements in the Ukraine Conflict" Proceedings of the 15th *International Conference on Cyber Conflict: Meeting Reality*, 29 May. Tallinn: CCDCOE Publications.
- Ukraine World. 2024. "10 Years of Annexation: Crimea's Decade-Long Stand Against the Criminal Russian Regime." *Ukraine World*, 9. september. <https://ukraineworld.org/en/articles/stories/crimeas-annexation>.
- UNESCO. 1989. *The Seville Statement on Violence: Preparing the ground for the constructing of peace*. 16. november 1989. Paris: UNESCO.
- Velikonja, Mitja. 2024. *Ukrajinske vinjete*. Dob: Miš.

METHODS AND FORMS OF NONVIOLENT RESISTANCE DURING THE WAR IN UKRAINE

Abstract. *Armed conflicts are fought using violent and non-violent means and methods. A large proportion of the media and analysts observes Russia's aggression against Ukraine through the prism of the military, violent actions of warring parties, while the non-violent component of resistance, which is carried out by civil society and state institutions, attracts less attention. The Ukrainian side combines military defence and non-violent actions, which occur in various areas of society, applies different methods, and has numerous positive effects. The latter include rejecting Russia's narrative of "liberating Ukraine", hindering the morale of the Russian military, thwarting the military and political goals of the aggressor, impeding the establishment of an occupation authority, protecting several categories of the Ukrainian population, strengthening local authorities and the community's will to resist, social cohesion, and resilience.*

Keywords: *war, nonviolence, civil society, civilian-based defence, nonviolent resistance.*